

ШОЪЛ ТАВЫСЫ

РЕСПУБЛИКАЛЫК
ЯМАГАТ-ПОЛИТИКАЛЫК ГАЗЕТА

ГОЛОС СТЕПИ

РЕСПУБЛИКАНСКАЯ
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

№ 32 (8668)

10 АВГУСТ

2017 йыл

КИШИ ЮМА

САРЫ ТАМБЫЗ АЙЫ

1931-нши йылдан алып шыгады

Кутлаймыз!

«Ногайский район» МО аъкимбасынынъ куллыгын юритуввши Мухтарбий Кошманбетович Аджековты буюгуьн 45 ясына толувы ман Оърметли Мухтарбий Кошманбетович!

Сизди тувган куьнинъиз бен ак юректен кутлаймыз!

Сизинъ савлай яшавынъыз эм исинъиз – тувган еринъизге эм халбликага, Россиядинъ яркъ уълры профессионазальгына лигинъиз, соьгинъиз, ийманры билминъиз ызда турган бавуьстинликли амал берген эм

номыз – дуныя данъкы эм кайган халкымыз. Онынъ оърлери барувы мандынъ сеними де, сезими де байланыслы. Районды авыр ямагат-политикалык эм социал-экономикалык аьллерден шыгарувга баъри куьшинъизди, билминъизди, сулыбынъызды аямаягынъызга сенемиз.

Сиз неше йыллардан бери ана тилимиздеги «Шоъл тавысы» республикалык газетамызды колтыклап, сога бириншилерден языласыз эм баска коьмегинъизди этесиз. Сизге – бизим юрек разылыгьмыз!

Сизинъ куллыгынъыз эндиги де емисли, халкымыздынъ яшавынъ яхшыртувга, танълагы куьнге сенимликти беркитуьвге, бизим яркъ келеектегимиз – балалар эм яслардынъ оърленуьвине каратылар деп билемиз. Сизге берк ден савлыкты, узак яшав оьмирди, уьйкен наьсипти, тувган Ногай шоьллигимиздинъ аякка турувы эм оърленуьви уьшин баъри ийги ниетлеринъиздинъ толганын йораймыз!

«Шоъл тавысы» республикалык газетасы.

«Тарумовский район» МО администрациясынынъ аъкимбасы Александр Васильевич Зиминди тувганлы 60 йыллыгы ман Сыйлы Александр Васильевич!

Сиз етекишлейтаган районнынъыз бизган, бизи мен ер япсарларын боьлисетеган сизинъ яхшылыгынъыз – бизим де яхшыгьмыз. Аьлиги енъил туьвил заманларда ли борышларды шеиуьв, яшавышлардынъ микады оьрлентуьв эм район еринде тийис-Сизинъ йогары кеспи аьзирлигинъиз, билисулыбынъыз тек сизинъ ис йолдасларынъ-яшавышлары арасында Сизге сенимди бер-

Сизге, сыйлы Александр Васильевыдынъ толганын, сораьларынъыздынъ ты, яшавга суьйимликти, илгери абытларуьстинликлер, онъ берекет, эмишлик бол-

ге коьптен энъ ювык конъысы болрайонлардынъ бириси. Сол себептен лыгьмыз, кайгынъыз – бизим де кайрайон етекишиси уьшин приоритет-яшав онъайлыгын арттырув, эконо-ли йорыкты тутув айлак та маьнели. минъиз, илгери ымтылуьвнынъыз, ис ыз эм тенълеринъиз туьвил, ама район китеди.

вич, алдынъызга салган планларынъ-шеишленин, таьвесилмес кайратлыкды йораймыз. Сизге берк ден савлык, сын!

М.Аджеков, «Ногайский район» МО аъкимбасы.

Р.Насыров, «Ногайский район» МР Депутатлар йыйынынынъ председатели.

Баалы Александр Васильевич!

60 йыллык мерекенъиз бен байланыста Сизге бизим энъ де ийги йылы кутлаьларымызды каратамыз.

Ердеги аьдем яшавы – ол тез оьтетаган кыска, ама коьп эстеликли оьзгерислерге толган оьмир. Сизинъ яшавынъызда да коьп уьйкен эм кишкей уьстинликлер, оькиниш эм кайгы, куваныш эм куьез аз болмаган. Сиз солардынъ баъри-си уьшин яваплы эм оьктемли.

Тарумов район буюьунлерде республикада тегис кепте оьрленуьвге йол алып турган районлар санында. Ол зат, бир соьзсиз де, Сизинъ куьшинъыз, талабынъыз эм акылынъыз бан байланыслы. Сизинъ етекишлигинъиз бен районда онынъ ямагат-политикалык эм социал-экономикалык аьллерин ийгилендируьв, маьселелерди шеиуьв бойынша куьн сайынлык уьйкен куллык юртилиеди.

Сизге, оърметли Александр Васильевич, бизим шоьл газетамызга язылуьв шагьнда тийисли эс беруьвинъиз эм бириншилер санында язылуьвнынъыз уьшин уьйкен разылык билдиремиз!

Буюьунлерде биз Сизди акылбалык эм яваплы, аьдемлер мен тил табатаган, коьп маьселелерди шешетеган етек-ши деп таныймыз. Сиз бир заман да сенимликти, каьмбилликти эм шыдамлыкты йойманъыз, а йылларынъыз эндиги де яркъ, наьсипли, эстеликли оьзгерислерге толы болсын!

Сизге эндиги де коьп йыллар оьмирди, берк савлыкты, онъыслы берекетти, оьнерли аьрекетти, уьйкен ис уьстинликлерди эм илгери оьрленуьвди йораймыз!

«Шоъл тавысы» республикалык газетасы.

13-нши АВГУСТ – ФИЗКУЛЬТУРНИКЛЕР КУЬНИ

Авыл окытувшысы

Йыл сайын сары тамбъз айында физкультурниклер оьз кеспи байрамын белгилейдилер. Байрамшылайдылар бу куьнди район авылларынынъ мектеблеринде физкультура дерисин беретеган окытувшылар.

Уьйсалган авылында коьплеген йыллар физкультура дерисин меним окытувшыларымнынъ бириси Сагиндиов Динислам Исмаил уьвылы беретеган эди. Онынъ окувшылары район бойынша ийгилердинъ сырасына киретеган эдилер. Буюьунлерде авыл мектебинде балаларды каргып-шоршып Баймурза Батырмурза уьвылы Менглибаев уьйретеди. Бизим коьзимиз алдында оьскен балалардынъ бириси, Баймурза сол мектебти оьзи де битирип, Терекли-Мектебтеги Хасавюрт педучилищесининъ филиалында окыды эм уьстинликли битирди.

Батырмурза эм Альмира Менглибаевлер балаларына ийги тербия, терен билим бердилер. Авыл мектебинде кызы Сабират та ислейди. Педучилищеде окув йылларында ийги окыйтаган эди, Сый тактасында суььрети илинип турагаган эди. Аьлиги заманда ол М.Джамбулатов атындагы Дагестан патшалык аграрлык университетининъ «ветеринарлык-санитарлык» экспертиза кеспи бойынша окыйды, тезден битирмеге ниетленеди.

Янъыларда физкультурник кеспи бойынша квалификация оьгтти. Дерислер кызыклы болып оьгтеди, балалар кызыксынып яс окытувшыды тынълайдылар. Тек янъыларда Баймурза

Батырмурза уьвылынынъ окувшылары Кушалиева Ариана эм Кожоева Зарина районда ярысларда катнасып, ГТО бойынша алтын медальер алганлар, сонъында олар республика бойынша биринши баргьлы орынга тийисли болганлар.

Соьйтип, оьз байрамын уьстинликлер мен карсы алады яс окытувшы. Ол балалар ман мектебте туьрли шараларда катнасады: тереклер шашадылар, мектеб тоьгерегинде участка ислейдилер. Баймурзадынъ ис аьрекетти янъы басланган. Биз ога аьли де коьп уьстинликлер йораймыз, онынъ окувшыларына спорт тармагьнда уьйкен енъуьвлер сагьнамыз.

Г. БЕКМУРАТОВА.

Суььретте: Б.Менглибаев.

ЭКСПЕРТЛЕР БИЛДИРЕДИ

Дагестан Аъкимбасынынъ рейтинги оьскен

Дагестан Аъкимбасы Рамазан Абдулатипов быйылдынъ ызгы доьрт айлары ишинде Политикалык эм экономикалык коммуникациялар агентствосы (АПЭК) ман туьзилген Россия Федерациясынынъ субъектлерининъ аъкимбасларынынъ рейтингинде 34-нши орынга коьтерилген.

Быйыл апрель айында республика етекшиси сол ок рейтингте 76-ншы орынды, май айында – 68, июнь айында – 58, а ызгы, июль айы уьшин рейтингте – 42-нши орынды бийлеген.

«ДР Аъкимбасы Рамазан Абдулатипов (42-нши орын) оьзининъ поли-

тикалык орынынъ барганнан-барган сайын оьстире бередити. Ол басшылык этетаган регионда элиталар ман туьзилген аьл заьлимдей ийгиленген», – деп белгилейди АПЭК специалистлери.

Россиядынъ энъ де аьырайлы губернаторлары акьнда рейтинг сырагьларына таянатаган экспертлер сораьтырувы тергевлер тармагьнда, сонъынъ санында политикалык, рейтинг эм регионалык, солай ок ямагат коммуникациялар эм медиа-проектлер тармакларында куллык этетаган россия компаниялар специалистлери мен ябык анке-

тирование кебинде оьткериледи.

Июль айында сонда 26 экспертлер: политологлар, политехнологлар, медиаэкспертлер, журналистлер катнасканлар. Бас деп экспертлердинъ аьр бириси анкетата коьрсетилген аьр бир кандидаттынъ аьырайына белги береди, оннан сонъ эксперт белгилерининъ орта арифметикалык белгиси коьрсетилинеди.

Тамамлав рейтинги россия экспертлер ямагатынынъ етекшилер мен Россия регионларынынъ баъри аъкимбасларынынъ сый-аьырайынынъ косылма белгиси болады.

АЛДЫН ШАЛУВ ШАРА

От туьсуьвден сакланув амаллары

Дагестан Республикасы бойынша Россия МЧС бас управлениеси эм Ногай, Тарумов районлары, Южно-Сухокумск каласы бойынша 7-нши номерли алдын шалув эм тергев аьрекетининъ боьлиги мен Дагестан Республикасы еринде быйыл май-сентябрь айларында «Мектеб - 2017» операциясы озгарылады. Сол операция барысында билимлендируьв меканларында от туьсуьв кавыфсызлыгын коьтеруьвге каратылган тергев – алдын шалув шаралар озгарылады. Солай ок от туьсуьв заманда кайтип

коршаланмага, кайдай амаллар алмага кереги акьнда дерислер озгарылады.

От туьсуьвлердинъ алдын шалув ниет пен Ногай, Тарумов районлары, Южно-Сухокумск каласы бойынша 7-нши номерли алдын шалув эм тергев аьрекетининъ боьлиги билимлендируьв меканлар етекшилерин от туьсуьвге карсы шараларды толтырув бойынша ислер аьллерин карамага, ведомстволар астындагы меканларда кавыфсызлык тутылуьвин тергевин куьшлендирмеге, от ягув тармагын,

сув ман меканларды аьжетсизлевдинъ тергевлерин уйгьнламага, алдын шалув шаралар озгармага, билимлендируьв учреждениелеринде аьжетсизлейтаган куллыкшыларды от туьсуьвге карсы амалларга, от туьскенде оьзин юритип уьйретпеге, кешелерде эм куьн сайын ислейтаганларды электроярык пан аьжетсизлемеге, аьдемлердинъ кавыфсызлыгын аьжетсизлемеге борышландырады.

М. МАГОМЕДОВ,

боьлик етекишисининъ куллыгын юритуьвшиси.

«Тарумовский район» МО администрациясынын аькимбасы А.Зимин: «Эгинши ислесе, авылда яшав болар»

Тарумов району бизим Ногай району ман администра- тивлик япсарын боьлетаган район. Бу район давдан соньгы йьлларда курылса да, ямагат-политикалык аьлери, боь- тен де экономикасы, ис коьрсетимлери мен республикада алды орынларды бийлеп келген эм эндиги де яшавдан кери калмайды. Быйыл 10-ншы августта «Тарумовский район» МО администрациясынын аькимбасы Александр Васи- левич Зиминге тувганлы 60 йыл толады. Бу мереке мен байланыста оны ман юритилген хабарласувды беремиз.

– Александр Васильевич!

Аьли йьлдан артык заман Сиз Тарумов району етекишлей- сиз. Оьзиньиздин акында, рай- оннын тарихи, география- лык орынласувы, яшавшылары акында бир аз хабарларсыз деп тилеймиз.

– Мен 1957-нши йьлда Кочубей авылында исши ае- линде тувганман. Школа йьл- ларында бабри окувшылардай болып, пионер де, комсомолшы да болганман. Школадан сонь Дагестан патшалык техникалык университетин окып кутарган- ман. Ис йолымды «Дагнефть» Кочубейдеги организациясын- да водитель куллыгынан бас- лаганман, соньында сол ок ис еримде бас механик болып куллык эткенмен. 2001-нши йьлдан 2015-нши йьлга дей- им район ФФГУ мелиоратив- ли организациясынын етек- шиси болып ислегенмен. Даге- стан Республикасынын Халк Йыйынынын депутаты болып сайланганман. 2016-ншы йьл- дын апрелинен алып Тару- мов району башылайман.

Тарумов району – меним тувган ягым, мен суьетаган ата юртым. Район халкына онын аькимбасы болып беркитилген сонь колымнан келген шаклы пайдамды этпеге шалысаман. Эндиги район акында кыска кепте. «Тарумовский район» муниципаллык району 1946- ншы йьлда курылган. Оьткен 2016-ншы йьлда район туьзил- генли 70 йыллыгын белгиледи. Онын ер оьшмеи – 3019 ква- драг километр.

«Тарумовский район» МР эсабына 24 авыл пунктлары киредилер, олар баьриси 13 муниципаллык образовани- лерине бирлестирилген. Район еринде 36 миллетли 32,8 мынъ аьдемнен артык халк яшайды. Ис ресурслары – 39 процент.

Районда 9240 пенсионерлер турады яде олар яшавшылар- дын 28 проценти болады.

– Александр Васильевич, Тарумовский район – авыл хозяйстволык району. Даге- стан бойынша 2016-ншы йьлда авыл хозяйство продукциясын болдырув яктан осал тамам- ларга етисилмеген. Сизинь рай- онныньыздын коьрсетимлери кайдай?

– Быйыл 24-нши майда Дагестан Аькимбасы Рама- зан Абдулатипов республика- дын муниципаллык образова- ниелеринин етекшилери мен бир неше ис йолыгысларын оьткерген. Сонын санында Тарумов районунын социал- экономикалык оьрленуви, «Экономикады акка кайтарув» деген приоритетли оьрленув проектин яшавга шыгарувда

етисилген индикативли коьрсе- тимлери акында меним докла- дым да тынъланды. Бу ерде бизим районнын авыл хозяй- стволык производствосынын бас тармагы – малшылык пан эгиншилик экенин белгилегим келеди. Аграрлык продукция- сын азир этуьв аьрекетин мен 35 авыл хозяйстволык органи- зациялары, 144 эгинши-фермер хозяйстволары эм 8086 байыр ярдамшы хозяйстволары каьр шегедилер.

2016-ншы йьлда бабри кате- гориялы хозяйстволарынын продукция азирлев оьшмеи 3841,3 миллион маьнетке ети- скен, ол зат 2015-нши йьлдын оьшмеиннен 20,7 процентке артык болады. 2016-ншы йьлда ерли бюджетке налог эм налог туьыл келимлери 133,7 милли- он маьнет оьшмеинде туьскен- лер (беркитилген борыштан 104 процент болады). Бугуьнлерде районда 813 предприниматель- ство субъектлери аьрекетин 25 предпринимательлер болады- лар. Бабри финанс булакарлы эсабынан негизли капитал- га 249,7 миллион маьнеттинь инвестиция оьшмеи туьскен.

Белгилеп озбага суье- мен, районумыздын кул- лыкшылары ДР Аькимбасы Р.Абдулатиповтын «Пайдалы АПК» деген приоритетли про- екти уьстинде ис аьрекетин бар- дырадылар. Ер куллык этпеге тийисли. Сонын акында сан- лар ман айтайым. Соьйтип, рай- он авыл хозяйстволык ерлеринин ортак майданы 220,6 мынъ гектар болады, солардын коь- биси, 191302 гектары мал отла- клары, 21852 гектары – эгин- ликлер, 7380 гектары – пишен шалатаган ерлер. Быйылдын басына районумыздагы тувар мал саны 38,5 мынъ деп эса- планган, сонын эсабында 23,7 мынъ сыйырлар, 330,4 мынъ – койлар эм эшкилер.

Быйыл 13142 гектарда язлык авыл хозяйство культу- ралары шашылган. Сонын эса- бында язлык арпа – 215 гектар- да, дуьги – 1053 гектарда, ясыл- шалар – 523 гектарда, бакша культуралары – 240 гектарда, 14810 гектарда – ем культу- ралары. 2016-ншы йьлда район бойынша баьриси 6924 тонна бийдай, 3151 тонна дуьги, 3129 тонна ясылшалар, 1434 тонна ералма йыйналган. Катлыклы пишен-ем 116400 тонна азир этилинген.

– Александр Васильевич, биз республика Аькимбасынын аьрекетин мен беркитилген при- оритетли проектлер акында соьз баслаган сонь, районуны- ьзда тагы да кайдай проект- лер яшавга шыгарылатаны акында не зат айтарсыз?

– Районнын социал- экономикалык оьрленуви «Тарумовский район» мунци- паллык образованиесинде яшавга шыгарылатан респу- бликадын приоритетли проек- терине коьре юритиледи. Район администрациясында «Приори- тетный офис» деген боьлик туь- зилген эм уьстинликлери кепте куллык этеди.

Аьлиги заманларда уйкен куллык «Широкопольский балык комбинаты» ООО негизинде юритилип туры. Геотермаллык сувы ман балык асыллау заво- дын курув бойынша инвест про- екти яшавга шыгарылып туры. Быгыр бир геотермаллык сув артезианын каздык, 2017-нши йьлда экинши артезиан казбага планымыз бар. Ол зат йыл уз- гында онъайлы яшав аьлдерин туьзув негизинде бекир (осетр) балыклардын оьсув болжа- лын тезлетпеге эп берек. Про- ект эсабында солай ок быйыл- дын ишинде комбием азир- левши цехин салмага ниетле- немиз, ол зат бекир тукумлы балыкларды асыллауды оз емлеримиз бен канагатлаьк.

2017-нши йьлда «Дуь- ги чеклерин капиталлык-аякка тургузув планировкасы» деген приоритетли проектке коьре, Ново-Дмитриевка эм Тарумов- ка авылларында дуьги чекле- рин кайтадан курув куллыгы армаган бардырылаьк. Ол зат эгиншилик культурасын артты- рар эм дуьгидинь онъыс беру- вин аьр гектардан 60 центнер- ге дейим еткерер. Район уьшин ис аьрекетининь маьнели ягы – сувгарув тармакларын кайта- дан аькка тургузув эм кайтадан техникалык алатларын ерлести- руьв. Бу ис «авыл хозяйстволык маьнелиги болган ерлерди сувгарув» деп аталган проекти эсабында яшавга шыгарылады («Дарига» ООО, «АсНарбек» эгинши-фермер хозяйствосы). Бу куллыктын сырагысын- да 400 гектардан артык эгин кырлары куланувга бериле- ек. Ново-Дмитриевка авылы- да «Восток» эгинши-фермер хозяйствосы ман «Пыслак асыл- лавшы цехтинь курылысы» деп аталган проектти яшавга шыга- рув тамамланады. Планлар бой- ынша янъы цех суткада 200 килограмман артык продукция

ислеп шыгараяк, ол зат рынок- та тек суьт продукциясынын ассортиментин арттырып кал- май, янъы ис орынларын туьз- беге де мырсат берек.

– Александр Васильевич, Дагестан Республикасынын Аькимбасы эгиншилер хозяй- стволарын, киши бизнести кай- тадан аькка тургузув кере- ги акында да айтады. Сизинь ойынъыз кайдай?

– Бир соьсиз де, авылда яшап эм оз хозяйствосы бол- маганы – ол кулакка киретаган соьз туьыл. Авыл хозяйстволык продукциясын асыллаьтаган туьрли кепли хозяйстволары – ЛПХ-ларга, КФХ-ларга эм с.б. патшалык демевлиги керегеди.

Район фермерлеринин бириси Муслим Аббасов, яс аьдем, айтканлай, авыл хозяй- ство производствосы ман каьр шегуьв пайдалы. Ол, баска фер- мерлердей болып, ана койларын оьстиргени эм суьт, юн болдыр- ганы уьшин патшалыктан суб- сидиялар, дотациялар алады. ДР авыл хозяйство министер- ствосында фермерлерге коь- мек беруьв уьшин аьрекет этип турган 40 ювык программала- ры бар!

Эгер эгиншиде куллык этуьвге суьйимлиги, оз хозяй- ствосы, ери бар болса – авылда яшав да болар деп санайман.

– Савлык саклав, билимлен- дируьв тармакларында модер- низация ислери кайдай аьде юритилип турады экен?

– Райондагы ортак билим- лендируьв тармагында 18 шко- лалар бар, солардын 14-и орта школалар, 2-ви ООШ эм 2-ви НОШ. Билимлендируьв тарма- гында 406 окутуьшылар намыс- лы кепте куллык этедилер.

2017-нши йьлда школа- ларда 4642 окувшылар билим алганлар. Быйыл 11 классты – 180, 9 классты – 436 выпуск- никлер окып кутарганлар. ЕГЭ патшалык сынавалары да аьруьв тийисли оьшмеинде оьткерил- ген, выпускниклер арасында 16 окувшы алтын медальтерин алганлар.

Бас маьселелеримиздин бириси сол, аьлиги заманда рай- онда Кузнецовка авылында тек бир типовой заманга келисли школа салынган. Балалар бавла- рында балаларга ерлер етиспей-

ди. Биздеги балалар арасынан тек 17-нши бала бавга барады демеге болады. Типовой бала- лар бавлары юк.

Тагы да бир маьселе – организациялардын ябылу- вы. Соьйтип, 2015-нши йьлда МРЭО Кизляр калага коьши- рилген, 1-нши июньнен алып «Эльбин-банктын» боьли- ги аьылган, соны ман бирге «Россельхозбанктын» бизде- ги филиалы да ябылуьв акында сорав туры. Ол зат биздеги кул- лыксыз болган аьдемлер сыра- сын тагы да янъы куллыксыз калганлар ман толыстырады, яшавшылар керекли буйымла- рын битируьв уьшин Кизлярга барып юрге аамалсыз болады- лар.

– Авыл маданияты кайдай аьде, авыл ерлериндеги китап- ханалар, маданият уйлерин бар ма экен? Район администра- циясы яс-яькады тербиялав, маданият аьдетлерин саклав, спортты оьрлентуьв яктан кайдай куллык юритеди?

– Китапханалар бар, белсен- ли ислеп турадылар эм быйыл олар Орталык район китапхана тармагына берилгенлер. Китап- ханалардын яс несиленди тербиялауда туткан орынлары бек уйкен эм китапхана кул- лыкшылары ол затты аьнап, ясларды патриотизм негизин- де тербиялав, халк аьдетлерин саклав ягыннан уйкен билим- лендируьв исин юритедилер. Олар яслар ман тематикалык хабарласувлар, Уллы Аталык соьгыс эм ис ветеранлары ман йолыгыслар, поэзия кешликле- рин, туьрли конкурслар уйгын- лап оьткередилер. Бизим ерли поэтлер поэзия кешликлеринде окувшылар ман йолыгысады- лар. Янъыларда Лесь Прокопен- кодын «Ямгырдын куьмис теллери» деген ятлавлар китаби дунья ярыгына шыкты.

Тарумов район администра- циясы оьсинп келеьткан яслар- ды тербиялавга уйкен эс бере- ди. Оькинишке, район авыл- ларында типовой спортзаллар юк, болса да спорт майданла- ры, маданият учреждениелери, клублар куллык этедилер, яслар соларда бос заманларын оьтке- редилер. Школаларда, школа- га дейимги учреждениелерин- де маданият-коьлем шаралары

уйгынланып озадылар. «Ряби- нушка», «Таловчанка», «Астьх- нер», «Рыбачка», «Народные голоса» деген фольклор кол- лективлери, «Ложкари» деген балалар ансамбли эм ат казан- ган маданият куллыкшысы Жанна Алиева туьрли район эм республика конкурсларында, концерттерде, фестивальтерде ортакшылык этедилер. Бизим спортсменлер туьрли оьлшемли спорт ярысларында катнасады- лар эм енъедилер.

Коьп миллетли Тарумов районуна миллетлер ара урыс- лар бир кере де болмаганы бизим уьшин айырым оьктем- лик болады. Биз районумыз- дын яшавшыларын Дагестан халкларынын аьдетлерин сый- лап билуьвге уьйретемиз, ол зат, республикамыздын оьрленуь- вининь негизи деп ойлайман.

– Яшавшылардын намыс эркинлигин канагатлав сора- вы сизинь районуныьызда кайдай иешиледи?

– Район еринде кайдай ды бир оппозиция куьшлери юк.

Районда 24 ямагат орга- низациялары эсапка алынган, сонын санында 4 килсе, 6 межигит, 2 профсоюз организа- циялары, «Ногайлар» ОО, вете- ранлар организациясы, хатын- кызлар, ясуьйкенлер советлери, фермерлер соьузы, 9 казак яма- гатлары. Олар баьриси де устав- лары эм положениелери бойын- ша аьрекетин бардырадылар. Ямагат соравларды шешуьв- де ветеранлар организациясы, хатын-кызлар совети, межигит- лер эм килселер белсенли кепте катнасадылар.

– Александр Васильевич, тувган районуныьыздын арма- ган оьрленуьв йоллары Сизге кайдай болып коьринедилер?

– Районымыздын армаган янъыруьвин эм оьрленуьвин мен яшавшылардын ис пен аьрекет этуьвинде, приоритетли проек- тлерди яшавга шыгарувда, инве- стициялар келуьвинде коьре- мен.

Районда да, республикада- гындай болып, яшавшылар кул- лыксыз болганына да карама- стан, кадрлар ман маьселе бар. Районга айлак та бек агроном- лар, инженерлер, механизатор- лар, савуьшылар, темир ири- туьвшилер, токарьлер етиспей- ди. Ама сол ок заманда рай- он еринде юристлер мен эконо- мистлер толганлар. Исши кеспилери аьлиги заманда соьй- тип бек керекли, сондай кеспи- лерге ясларды окутуьв уьшин тийисли шартлар туьзбеге тарык болады.

Районымыздын оьрленуь- ви, менимше, депутатлар йыйы- ны, авыл поселение аькимбас- лары, организациялар етек- шилери мен биргелес аьрекет этуьвимизде, тил бирлик табу- ьвымызда, бир-биримизди аьн- лавьымызда эм бир-биримизди коьтыклап болуьвымызда. Эм, элбетте, мага энъ де уйкен тирев – ол кайратлы кепте ислеп болатан бизим район яшав- шылары.

ИШ ИСЛЕР БОЪЛИГИ

КЕРЕКСИНГЕНЛЕРГЕ – ЯРДАМ

Куьналилер дембиге йолыккан

Россия МВД Ногай районы бойынша иш ислер боълигининъ ГИБДД куллыкшылары, административли законодательство-сын толтырув бойынша инспекторы А.Тунгатарова эм Ногай районы эм Южно-Сухокумск каласы бойынша судебный приставлар боълиги мен бир-

гелесте борышлыларды аянлав ниет пен рейдлер озгардылар. Россия МВД Ногай районы бойынша иш ислер боълигининъ ГИБДД етекшиси М.Саитовтынъ айтувына коьре, оперативли кепте озгарылатаган алдын шалув операциясынынъ бас борышла-

ры –гражданлар оьз эрки мен иш ислер боълиги мен салынган административли штрафларды тоьлетуьвге каратылган шаралар озгарув, заманында штраф тоьлемейтаганларды яваплыкка тартув, гражданларга борышлар бар акында билдируьв. ГИБДД куллыкшылары автокоьлик иелерин токтатадылар эм борышлы экенин тергейдилер. Эгер оларда административли штраф бар болса эм онынъ болжалы озган йок болса, оларга кайтип тоьлемеге кереги акында анылатылады. Эгер штраф тоьлевдинъ болжалы озган болса, айдавшыга протокол салынады эм каравга Мировой судка йибериледи. А.Тунгатаровадынъ айтувына коьре, сондай шаралар куьналилерди дембиге йолыктырмага коьмек этеди, куьнненкуьнге районда борышлылардынъ саны азаяды. А. МУСАКАЕВА. Суьвретте: шара барысында.

Район яшавшылары кабыл этилинд

Ногай районынынъ Яшавшыларды социаллык яктан коршалав управленийсининъ етекшилеви байыр соравлар бойынша гражданларды кабыл эттилер. Шуьмлелик авыл яшавшысы Муса Шапиев, 1942-нши йыл тувган, ога сакатлар уьшин коляска беринъиз деген тилек пен келген. Ол биринши куьп сакаты болады, ога уьш операция этилинген. УСЗН етекшиси А.Авезов оьз куллыкшыларына керекли документлер туьзетинъиз деген тапшырув берди. Ясуьйкен аьдемге кайтип керекли коляскады сайламага, туькенде тек кассовый тувыл, товарный чек алмага керегин анылаттылар. Эгер сол йорыklar тутылса, компенсация алмага тыныш болады. Компенсация эки ай ишинде бериледи. Галима Атангулова УСЗН етекшисине коммуналлык буйымларды тоьлев бойынша компенсация тоьлеви соравы ман келген. Район яшавшысы Замир Мусаев яшав-турмыс аьллерин ийгилендируьв сертификатын беруьв соравын каранъыз деген тилек пен келген. Баъри аьризелер бойынша керекли карарлар алынган. А. МУСАКАЕВА.

ДАГЕСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫНЪ «НОГАЙСКИЙ РАЙОН» МУНИЦИПАЛЛЫК РАЙОНЫНЫНЪ 6-ншы СОЗЫВЫНЫНЪ ДЕПУТАТЛАР ЙЫЙЫНЫНЫНЪ 8-нши КЕЗЕКСИЗ СЕССИЯСЫНЫНЪ КАРАРЫ
24-нши июль 2017-нши йыл № 37

«Ногайский район» МО 2017-нши йыл бюджетине туьрленислер киргистуьв акында

«Ногайский район» МО администрациясынынъ аккимбасынынъ куллыгын юритувьшидинъ орынбасары Шангерев Р.С. информациясын тынълап эм ойла-сып болган сонъ «Ногайский район» МР Депутатлар йыйыны КАРАЛАЙДЫ:
1. «Ногайский район» МО бюджетининъ шыктажлав кесегине №№ 1,2,3 при-ложениялерге коьре тийисли туьрленис-«Ногайский район» МО Депутатлар йыйынынынъ председатели

лерди киргистпек.
2. «Ногайский район» МО администрациясынынъ финанслар боълигине келимлер эм шыктажлар росписине тий-исли туьрлентувьвлерди киргистпек.
3. Бу шынты карарды «Шоьл тавы-сы» ямагат-политикалык газетасынынъ эм «Ногайский район» МО администрациясынынъ сайтында баспаламак (халкка билдирмек).

Р.Насыров.

Приложение № 1 к решению сессии Собрания депутатов МР «Ногайский район» от 24 июля 2017г. №37

№ п/п	Наименование показателя	Код дохода бюджетной классификации	Сумма (в руб)
1.	Бюджет муниципального района	001 10302230010000 110	-5,973,331.58
		001 10302250010000 110	-7,000,000.00
	Итого:		-12,973,331.58
1.	МО с/с «Ортакюбинский»	001 10302250010000 110	1225944
2.	МО с/с «Карагасский»	001 10302250010000 110	1187263
3.	МО село «Червленные-Буруны»	001 10302250010000 110	879648
4.	МО с/с «Коктобинский»	001 10302250010000 110	2994337
5.	МО село «Кунбатар»	001 10302250010000 110	1191190
6.	МО село «Терекли-Мектеб»	001 10302250010000 110	3180703
7.	МО село «Кумли»	001 10302250010000 110	772310
8.	МО с/с «Карасувский»	001 10302250010000 110	445649
9.	МО с/с «Арсланбековский»	001 10302250010000 110	765765
10.	МО село «Эдиге»	001 10302250010000 110	330522.58
	Итого:		12973331.58

Приложение № 2 к решению сессии Собрания депутатов МР «Ногайский район» от 24 июля 2017г. №37

Расчет предоставления дорожного фонда поселениям на 2017 год
Предусмотрено по бюджету на 2017г. 9039000 руб
Направлено остаток на 1.01.2017г. 3934331,58
Всего 12973331,58

12973331,58:196430м=65,45 на 1 метр

№ п/п	Наименование поселений	
1.	МО с/с «Ортакюбинский»	18731 X 65,45 = 1225944 руб.
2.	МО с/с «Карагасский»	18140 X 65,45 = 1187263 руб.
3.	МО село «Червленные-Буруны»	13440 X 65,45 = 879648 руб.
4.	МО с/с «Коктобинский»	45750 X 65,45 = 2994337 руб.
5.	МО село «Кунбатар»	18200 X 65,45 = 1191190 руб.
6.	МО село «Терекли-Мектеб»	48610 X 65,45 = 3180703 руб.
7.	МО село «Кумли»	11800 X 65,45 = 772310 руб.
8.	МО с/с «Карасувский»	6809 X 65,45 = 445649 руб.
9.	МО с/с «Арсланбековский»	11700 X 65,45 = 765765 руб.
10.	МО село «Эдиге»	5250 X 65,45 = 330522 руб. 58 коп.
	Итого:	12973331 руб. 58 коп.

Приложение № 3 к решению сессии Собрания депутатов МР «Ногайский район» от 24 июля 2017г. №37

Протяжность внутрипоселковых дорог МО «Ногайский район»

№ п/п	Наименование поселений	Длина дорог (м)
1.	МО с/с «Ортакюбинский»	18731
2.	МО с/с «Карагасский»	18140
3.	МО село «Червленные-Буруны»	13440
4.	МО с/с «Коктобинский»	45750
5.	МО село «Кунбатар»	18200
6.	МО село «Терекли-Мектеб»	48610
7.	МО село «Кумли»	11800
8.	МО с/с «Карасувский»	6809
9.	МО с/с «Арсланбековский»	11700
10.	МО село «Эдиге»	5250
	Итого:	198430

ЯШАВДА ЫЗ

Район тарихининъ сыдыраларында онынъ аты да бар

Аъдем оьмирининъ бас байлыгы – онынъ йыллары. Аъдем яшавынинъ маркы – онынъ байыр яшавынинъ ийги ниетли йолы ман туъзилуьви, авыл-эл арасында калдырган ызы, ис аьрекет, ой-ниет.

Терекли-Мектеб авыл ясуьйкенлерининъ бириси Шора Абдул-Межит увылы Аджибаев оьз оьмирининъ аьр бир йылын оьзине де, ямагатка да онъайлы этип озгармага шалысып яшаган аъдем. Ол оьзи татым уьйкен аьелдинъ басы, яслар насихатшысы, оьз ден савлыгын беркитувьге эс бере-таган, уьйшилигинде туьрли шешекейлер, емис тереклер, бав-бакша оьстиретаган аьлемет тири коьнъил-инсан.

Болса да аьлиги замандагы оьсип келеткан яслар Шора Абдул-Межит увылы эм онынъ несилине дуньядагы энъ де казалы кара йойымлы давды коьрмеге эм сонынъ коьп азапларын басыннан коьширмеге туьскенин бил-мейтаган да болар. Согыстынъ экин-ши йылында онынъ атасын, газета-мыздын биринши редакторы Абдул-Межит Аджибаевти фронтка шакыр-тадылар. Сол йылларда ол тек янъы 5 ясына толмага туры эди. Уьйдеги балалары ман анасы ялгыз калады. Сол куьннен алып дайымга... Соннан 2 йыл оьткен сонъ, атасы немец-фашистлери мен авыр урыста йигит-лерше ян бергени акында аьелине кай-гылы билдируьв келген. Ол заманлар-да атады йонов деген аьел уьшин бек авыр, аъдем оьтиннен оьткен йойым эди. Соьйтип ол эм онынъ коьп тенъ-лери аталарсыз оьсип, балалык деген аъдем яшавынинъ ярлык таза вакытын толты завкланып, шынты яс юреклери мен куьезленип оьткермедилер.

– Бу элимизде эм биз бетлерде бек кыйынлы заманлар эди. Ашлык, танъкылык, кыйынлык. Боьтен де кыста баьримизге де авыр болаган эди. Отын танъкы, уьйлер иши сувык. Кыслар ол йылларда, Алла сакласын, бек каты эдилер. Аъдемлер карабий-дай оьтпеге (онынъ оьзи де аз эди), арпа, сулы, сыгылган куьнайланнан этилинген макух пан, тапкан загы ман тамакланганлар. Район еринде сол давдынъ ызындагы йылларда бек коьп халк ашлыктан, авырувлардан кырылды. Яшавшылардынъ биревлери туьр-ли якларга яшавдынъ эбин излеп кеттилер. Меним тувган Кутлы-Тоьбе авылым да бузылды... Быйыл 75 йыл толады атам кавгага кеткенине, райо-нымызга немешлер келгенине, Сырт Кавказ уьшин бардырылган согыс-ларга. Бирерде мен бизим яланъ аяк, яланъ бас оьткен, атасыз оьскен бала-лыгьмызды эске алып, тувган авы-лымыз болган якка оьзимнен-оьзим бурыламан. Дуныяда бир зат та маь-несиз болмайды деп аьнлайман. Халк-ымыздынъ басына туьскен сынавлар оны шыныктырды, ол буьгилмеди, сынмады. Аллага шуькир, оннан сонъ-гы тынышлык куьнлерине аман-эсен шыкты эм балаларын да асыл этти. Ол оьзи алдына айырым уьйкен йигит-лик тувыл ма? – дейди Ш.Аджибаев эм онынъ коьзлери яслангандай бола-дылар.

Буьгилмеди, сынмады согыс кый-ылыктарыннан Аджибаевлердинъ аьели де. Балаларды саклав, оьстируьв уьшин анасы кешеси-куьндизи кул-лык этти. Оькимет те колыннан келген

ярдамын берди. Соьйтип тирелдилер, тенълериннен кем болмай оьстилер.

Ш.Аджибаев 1943-нши йылдынъ августыннан Терекли-Мектеб авыл яшавшысы. Мундагы школады оқып кутарган. Тувган районуна, халкы-на керекли болмага суьйип, связист кесписин сайлайды. Ол аьлиги заман-ларда районда, элимизде байланыс тармагы ягыннан бир маьселе де кал-маган демеге болады. А ол йыллар-да Тереклиден Нариман авылдынъ оьзине телефон ман занъ согув бирер-де уьйкен куллык эди. Дурысында, Терекли-Мектебтинъ тек Карл Маркс атындагы орамында болмаса, оьз-ге орамларында телефон байланысы оьмир-оьмири болмаган, калган район авылларын айтпа да кой. Сол себеп-тен, Ш.Аджибаев районда биринши-лерден болып, Дондагы Ростов кала-дынъ байланыс техникумын 1964-нши йылда оқып кутарады. Сол йыл-дан алып ис оьмирининъ ызына дей-им район байланыс тармагьнда ис-ле-ген. Йьрма ети йыл узагында район байланыс тармагын етекшилеген. Ол йыллардынъ аьр бир ис куьни ис куьн болып оьткен, район еринде байланыс тармагын аякка тургызув эм оьрлен-туьв йыллары эди.

– Биз ислеген йыллар бу тармакты танымастай туьрлендирди, – деп эске-реди ис ветераны. – Мен окувдан кел-ген йыл Терекли-Мектебте 20 телефон номерине болган тек бир коммутатор бар эди. Бизге бу 20 номерли МБ ком-мутаторын ЦБ коммутаторына авы-стырмага туьсти. Ол зат ерли учреж-дениелерге эм организацияларга теле-фон байланысы ман канагатланмага эп берди. Сонъында район орталы-гында 1967-нши йылда 400 телефон номерине эсапланган янъы АТС эм авыл ерлерине де 50-ер номерли АТС-лер салынды. Эндигиси бир авыл-дан баскасына бурынгы кепте атлы-арба ман тувыл, а телефон аркасы ман хабар йинбермеге, аьлеспеге эркин болды.

Мунавдай куллыклар енъиллер-ден тувыл эди. Совет заманында ис-ле-генлер кытлык деген соьз бен аьруьв-таньс эдилер. Сондай кытлык аьле-ринде телефон байланысы уьшин керекли курыкларды, теллерди, изо-ляторларды эм баска керидеги алат-

ларды бир неше калаларды айланып излемеге туьскен.

Ш.Аджибаевтинъ заманында алдынгысы 5 авыл почта байланыс боьликлерине тагы да 3 авыл боь-ликлери косылды. Баьри авыл ерле-рине де газета-журналларды халкка еткеруьв, пенсия акшасын уьлести-руьв уьшин почтальонлар штатлары ашылды. 1980-нши йылларда райо-нынъ авылларына радио салув кул-лыклары уйгынлы оьткерилди. Ол да авыл яшавшылары уьшин йиги-ликлердинъ бириси эди. Аьр куьн де танъ ман 6 саьатте Москва курантла-рынынъ урувлары эм элимиздинъ пат-шалык гимни аьр бир авыл уьйлерин-де занъырадылар.

Терекли-Мектеб – Кизляр кала аралыгындагы телефон линиясы дав-дан алдынгы тап 30-ншы йыллар-да курылган болган. Сонынъ теллери темирден эди. Баска туьрли калалар ман байланысув уьшин бу участок-ка биметалл теллерин салмага керек болган. Сондай теллерди салдыртув уьшин Шора Абдул-Межит увылы-на тап Москвага РСФСР Байланыс министерствосындагы капиталлык курылыс боьлигининъ етекшисине дейим бармага керекти. Оннан сонъ янъы АТС-ке керекли аппаратура-ды табув уьшин Ш.Аджибаевке уьй-кен оьмезлик, йигерлик коьрсетпеге туьскен. Республика бойынша янъы АТС баска тав районуна деп шыга-рылган болган. Махачкаладагы кана-гатлав боьлигининъ етекшиси янъы-лыс пан соны Ногай районуна береди экен. «Яткан туьеге тыгьрган кавмак» дегенлей, Шора Абдул-Межит увы-лы бу аьлди оьз багайтына аьрекетлеп кулланады: янъы АТС-ти Терекли-Мектебке аькеледи. Ама муннан сонъ ога сол АТС-ти кайтип аькеткен бол-санъ, соьйтип кери кайтар деп каны-гадылар. Ш.Аджибаев КПСС Ногай райкомьнынъ 2-нши секретари Марат Закирович Муртазаев пен бирге соны яклап, районда калдырганлар...

Мунавдай кызыклы ислер Шора Абдул-Межит увылынынъ яшавын-да коьп болган. Ол оьзи соларды бек кызыклы, тап актер кимик хабарлап та болады. Актер дегенде, эсли ясуьй-кенимиздинъ бир неше кере ятлавлар оькыганын да эситкенмен. Дурысында да, шынты коьнъилден, ятлавада языл-ган затгы тири болаяткан ис кимик коьз алдына келтирип окувы онынъ оьнерли аъдем экенин шайыгтлай-ды. Ш.Аджибаев, неге десе яс заман-ларыннан алып айтылган аталык эм шет эллер классиклерин коьп оькыган аъдемлердинъ бириси.

Буьгуьнлерде Шора Абдул-Межит увылына тувганлы 80 яс толып туры. Солардынъ аьр бириси онынъ уьйкен элининъ, тувган райо-ныннынъ бактысы эм тарихи мен тар байланыслы, неге десе сол тарихтинъ бир неше сыдыраларын оьз яшавы ман ол оьзи язган. Сол шаклы оьмир оьрсинин оьткен ясуьйкенге ясларга туьз маслагатын бергендей, оьз яша-вы акында коьп ийги эстеликли куь-нлерди эскергендей, энъ маьнелиси, сол эстеликли куьнлери мен оьктем-сигендей амалы бар.

М. ХАНОВ.

Суьвретте: Ш.Аджибаев.

САВГА

Бирев де мутылмаган

Дагестан Республикасынынъ иш-ислер министри Абдурашид Магомедов караклардынъ колыннан оьлген полиция куллыкшыларынынъ аьелле-рине Йигитлик орденин тапшырды.

Полиция генерал-лейтенанты А.Магомедов полиция лейтенанты Давид Фатахов эм полиция майо-ры Гасан Муталибов тувып-оьскен районларга барды. Министрди рай-он аькимбаслары хош алдылар, шат-лыклы аьлде аьеллерге орденлер тапшырылды. Полиция лейтенан-ты Д.Фатахов 2016-ншы йылдынъ 15-нши февралинде Дербент рай-онында «Джемикентский» КПП-сында террорист пен автокоьлик атылган заманда оьлген. Табасаран районы бойынша Россия МВД иш

ислер боьлигининъ тамада участко-вый уполномоченный Г.Муталибов 2016-ншы йылдынъ 30-ншы мар-тында тергев постында террористлер колыннан оьлген.

– Тек 2010-ншы йыл оьз ис боры-шын толгьтырып, 102 полиция куллык-шылары ян берген. Олар аьр заман бизим эсимизде. Аьлиги заманда республикамызда тынышлык бол-сын деп баьри амаллар да алынады, – деди А.Магомедов.

Орденлерди тапшыра берип, министр баьтирлер аьеллерине оьз разылыгын билдирди эм оларга оьз коьмегин аьр бир полиция куллык-шысы коьмек этпеге разы экенин билдирди.

РИА «Дагестан».

ЯШАВШЫЛАР ЭСИНЕ

Билдируьвлердинъ акыйкатлыгы йок

Ызгы заманларда Интернетте, коьплеген социаллык тармаклар-да «водолазлар – оьлтируьвшилер» акында билдируьвлер кенъ жайы-лады. Сол билдируьвлерге коьре, куткаруьвши-водолазлар аъдемлер-ди сув астына юттырадылар, сонъ олардынъ ювыкларыннан оларды излеп тапканы уьшин акша алады-лар. Сондай затларды язатаганлар баьрисине де Интернет бойынша билдируьвлер йибередилер.

Дагестан Республикасынынъ МЧС бу билдируьвди ялган деп белгилейди эм гражданларга сон-дай ялган хабарлар халк арасын-да коркув сезимлерин тувдырата-

ганын, аъдемлерди куткармага деп оьз аьрекетин бардыратаган служ-басынынъ ийги атын кирлейтага-нын айтады. Дагестан куткарув-шылар оьз яшавларын аямай, куьн сайын баскаларга коьмекке бармага аьзир болып турадылар.

Оькйинишке, тенъызде шомыла-таганлардынъ оьлуьви баска себе-плер мен байланыслы, тыншаймага келгенлер, коьбисинше оьзин юри-туьв йорыкларын тутпайдылар.

Керекли билдируьв <http://docs.cntd.ru/dokument/819013132> бойын-ша алмага боласыз.

Дагестан МЧС пресс-службасы.

КЦСОН

Буйымлар сапаты ийги болсын

Аьлиги заманда «Россия Федера-циясында гражданларды социаллык яктан аьжетсизлев негизи акында» Федераллык Законынынъ (28.12.2013 й. №442) 23.1 статьясына коьре, соци-аллык яктан аьжетсизлев бойынша организациялар ман буйымлардынъ сапатына бойсынмайтаган баа беруьв – ямагат тергевдинъ бир кеби. Бу тер-гев буйым алуьвшыларга билдируьв этуьв, буйымлардынъ сапатын ийги-лендируьв ниет пен этилинеди.

Социаллык буйымлар беретан-ган организациялардынъ аьреке-тининъ сапатына бойсынмайтаган баа беруьвдинъ ортаклыклары бар. Солардынъ ишинде – социаллык аьжетсизлев организация акында ашык билдируьв, буйымларды зама-нында алуьв, организация куллыкшы-ларынынъ халк пан ийги этип соьй-леви, оларды тынълап болуьвы, керек-ли билдируьвди беруьв.

Социаллык буйымлар беретанган организациялардынъ аьрекетининъ сапатына бойсынмайтаган баа беруьв заманда Дагестан Республикасы-нынъ яшавшыларын социаллык буй-ымлар ман аьжетсизлейтаган орга-низациялар акында ашык билдируьв кулланады.

Социаллык буйымлар беретанган организациялардынъ аьрекетининъ сапатына бойсынмайтаган баа беруьв-ди уйгынлав уьшин ямагат организа-циялар ман бирге ямагат совет туь-зилген. Ямагат совети мен Дагестан Республикасынынъ яшавшыларын социаллык буйымлар ман аьжетсиз-лейтаган организациялардынъ аьре-кетине бойсынмайтаган баа бериле-ек списогы белгиленген, олардынъ акында керекли билдируьв йыйна-мага уьшин организацияга борьш салынган (тоьменде - оператор). Опе-ратор ман патшалык керексинуьвлер-ди аьжетсизлев буйымлар, куллыклар, товарлар алуьв тармагьнда контракт салув акында законодательствосына коьре, патшалык контракт туьзиледи. Аьжетсизлев сапатына бойсынмай-таган баа беруьвге яваплы Дагестан Республикасынынъ «Сакатлар сав-лайроссиялык ямагатъ» организация-сы болады. Энъ де ийги организация-га ДР ис министерствосынынъ кубогы берилеет. Билдируьвлер ДР ис мини-стерствосынынъ официаллы сайтын-да, солай ок ГМУ сайтында салынаяк.

Яшавшыларды социаллык буйымлар ман аьжетсизлев орта-лыгы.

ШАРА

Аьдемлерди бириктиреди

Республикалык динлер ара яслар йыйылысында бек кызыклы эди, неге десе онда шарадын катнасувшылары ман туурли конфессиялардын бир неше экспертлери эм дин аьрекетшилери йолуктылар.

Эртенги астан сонь баьрисиде эрислер майданында йыйылдылар.

Шарады Дагестаннын дин бойынша комитетинин куллыкшысы Магомед Магомедов ашты. Шара озган куьнлер ишинде ол яслардын касында дайым да болды эм олар ман досласты.

Ол йыйылганларды экспертлер мен таныстырды эм биринши соьзди ДР Муфтийинин коьмекшиси Магомед Магомедовка берди. ДР Муфтиятынин ваькили ясларды дин акында билим алмага, ама ол билимди тергелмеген булактардан уйьренмеске шакырды.

Махачкаладагы церковный округтын ваькили Виталий

Тарасов баьри де аьдемлерге ортак баалыктар акында хабарлады. Ол аьелдин аьдет байлыкларын сакламага эм бирбирисин сыйламага шакырды.

Республикада белгили педагог ДР Иудей общиналарынын советинин ваькили Борис Ханукаев аьдеттеги динлердин баалыктары ол ямагатта бирге аьрекетлединь негизи болатаганын айтты.

«Аьвелгиден бери Дагестанда бусурманлар, иудейлер эм христианлар бирге яшаганлар. Оларды культуралык эм дин байланыслар бириктирген. Туьнегуьн биз баьримиз бирге Ахуьгога ярасык экскурсияга бардык, ол бизим ортак тарихимиз эм ортак бактымыз. Буьгуьн бизге боьлгендей бир зат та йок. Биз бирге ортак уйьимиз – Дагестанды кураакпыз эм беркитеекпиз», – деди Борис Ханукаев.

Сонь Пятигорский лингвистический университеттинь Этнополитикалык тергевлер

орталыгынынь директоры Мая Аствацатурова шыгып соьйледи. Оьзининь соьзинде ол этноконфессиялык диалогтын баскалыктары эм кайдай себеплер ямагатты бузатаганы эм солардан калай сакланмага керек экени акында хабарлады.

Дагестан Республикасынын Яслар ислери бойынша министерствосынын ваькили Мурад Гайдарбеков ясларга каратылган соьзинде буьгуьнги дуняда кавыфлар коьп, интернетте экстремист оньланысы болган материаллар коьп экени акында айтты. Ама соларга яслар арасында ярыкландырув куллык юритув аркасында карсылык этпеге болады.

Шара бек кызыклы болып оьтти, яслар оьз сорауларына толы яваптар алдылар. Республикалык динлер ара яслар йыйылысынын уйьинлавышылары алдыларына салган мыратлары толды деп айтпага болады.

АКЦИЯ

Алдыда куллыклар коьп

Савлайроссиялык халк фронтынинь регионаллык боьлигининь студент яслар эм яслык ямагат организациялар сырасынан белсенлери бас каламыздын яшавшыларына приоритетли проектлер акында билдирув бойынша акция озгардылар. Халк фронтынинь «ОНФ йол инспекциясы/ Оьлтирилген йоллардын картасы», «Генеральный тазалав. Кокыслардын интерактивный картасы» эм «Сапатка халк берген баа» деген проектлери акында халка листовкалар аркасында билдириди.

Листовкаларды колдан-колга берип озгарылган акция республикадын яшавшыларына Козгалыстын этилсек ислери акында билдирув эм оньн приоритетли проектлерине ямагаттын эсин каратув уьшин этилген. Листовкалар халк коьп йыйылган ерлерде, Махачкаланын юрис коьп проспектлеринде эм орамларында таралтылган.

ОНФ регионаллык боьлигининь «ОНФ йол инспекциясы/

Оьлтирилген йоллардын картасы», «Генеральный тазалав. Кокыслардын интерактивный картасы», «Сапатка халк берген баа» деген приоритетли проектлер бойынша эткен куллыгы Махачкалада эм республикадын баска калаларында пайда береди. Соьйтип, ОНФ-дын «Генеральный тазалав» деген проекти бойынша Дагестанда кокыс тоьгилген 16 ерлер тайдырылган. Мысалы, «ОНФ йол инспекциясы/Оьлтирилген йоллардын картасы» деген проект бойынша гражданлар интерактивный картада белгилеген йоллардын 18 ярастырылган, Махачкалада, Дербентте эм Хасавюртта 4 йол капиталлык ярастырувга салынган.

ОНФ-дын «Сапатка халк берген баа» деген проекти де яшавга кирип баслаган. Сол проектке коьре республикадын калаларында эм районларында эмлев уйлердинь, балалар бавларынын эм мектеблеринин куллыгына баа бермеге амал табадылар.

РАЙОН АДМИНИСТРАЦИЯСЫНДА

Маданият сораулары каралды

Яньыларда Ногай районьнда ДР маданият министрствосынын ваькиллери конакта болдылар. Олар район еринде орынласкан маданият уйлерининь меканларында ярастырув куллыклар этилимеге кереклиги акында соьйледи. Махачкаладан келген делега-

цияды Дагестан Республикасынын маданият министрствосында муниципаллык учреждениелери эм патшалык программалары ман ислев бойынша боьлик етекшиси Мухтар Курбанов етекшиледи. Шарада район администрациясынын аькимбасынын орынбасары

Р.Шангереев, маданият боьлик етекшиси Я.Кудайбердиев, ДР Ямагат палатасынын агзасы Б.Кудайбердиев катнастылар.

Йолыгыс барысында «Ногайский район» МО аькимбасынын куллыгын юритувщи М.Аджеков хош алды конакларды. Бас сораулардын бириси - район еринде орынласкан маданият уйлерде ярастырув куллыклар юритув. 2016-ншы йыл йол алган федераллык программа коьре, Червленные Буруны маданият уйинде эм «Айланай» фольклор-этнографиялык ансамбль меканында ярастырув куллыклар этилмеге борыш салынган эди.

Делегация Червленные Буруны авыл маданият уйин барып карады, онда ярастырув ислер басланганын белгиледи. М.Курбановтын айтувына коьре, бу йылдын ызында куллыклар битеек. Эндиги йылга Терекли-Мектеб авыл маданият уйинде ярастырув ислер юритилсек эм яньы муьлк алынаяк деп айтылды.

А. МУСАКАЕВА.

Суьвретте: йолыгыс барысында.

ОКЫТУВШЫЛАР ЭСИНЕ

Кыйын ак берилеек

Дагестан Республикасынын Илми эм билимлендирув министрствосында окытувшылардын кыйын акы эм отпуск тоьлевлери акында билдирув этиледи.

– Окытувшыларга деп отпуск эм кыйын ак тоьлевлери уьшин амаллары толы кебинде муниципаллык образованиелери-

не йиберилгенлер. Буьгуьнлерде олар тоьленип басланды, бир неше куьнлер ишинде окытувшылар оьз акшаларын алмага болаяктар. Дагестаннын Илми эм билимлендирувнинь министри Шахабас Шахов аьлди оьзи тергейди, – деп билдиреди Дагестаннын Илми эм билимленди-

рув министрствосынын пресс-службасы.

Олар июнь эм июль айларынын кыйын ак эм отпуск тоьлевлерининь борышлары, савлайы 4 миллиард акша боладылар. 1-нши августта баьри керекли акша амаллары да муниципалитетлерге йиберилгенлер.

Москвада эстелик салынаяк

Бу куьнлерде «Кайгы тамы» (Стена скорби) деген уйкен монументти курув бойынша куллыклар белсен юритиледи. Ол Москвада Академик Сахаров проспекти Садовый кольцо ман косылган ерде салынаяк.

Белгили скульптор Г.В.Франгуляннынь проекти бойынша салынаяк эстелик 2017-нши йыл 30 октябьре Россия Федерациясынын йогары етекшилигининь ортакшылык этуьви мен ашылаяк.

Проектке коьре, «Кайгы тамынынь» тоьгерегине политикалык репрессиялар ман байланыслы коьп аьдемлер оьлтирилген, алдынгы лагерьлер орынласкан, яшавшылары куьштен

депортация этилген областьлердинь ерлериннен алынган табият тас тоьселеек.

Монументти салувга карьждынь коьбисин патшалык шыгарган. Етиспейтаган карьжлар савлай Россия Федерация ериндеги юридический эм физический лицолардан туьсеек. Карьжлар йыйылувды «Политикалык репрессиялар курманларынынь эстелигин оьмирлентуьв фонды (армаганды – эстелик фонды) уйьинлайды. Фонд Советининь сырасына Лукин Владимир Петрович, Караганов Сергей Александрович, Лунгин Павел Семенович, Рогинский Арсений Борисович эм баскалар киредилер.

БИЗИМ ЗАМАНДАСЛАР

Бай сулыбы – халкына коьрим

Аьр бир авыл, кала коьримли, бактысы бай болган аьдемлери мен белгили болып келеди. Соьйтип Тарумов районьнынъ А-Невская станицасынынъ тарихинде оьз ызын калдырган аьдемлери де аз тувыл. Солардынъ бириси болады белгили малшы Асай Тохтарбиевич Шуганпов.

Ол 1927-нши йыл тувган. Яшав йолын, ис аьрекетин Асай Тохтарбий увьлы 1945-нши йыл Ногай районьнынъ Куйбышев атындагы колхозьнда баслаган. 36 йыл сыйлы Асай Тохтарбий увьлы малшылык пан каьрлеп келген. Оьзине тапшырылган аьр бир малды уьйкен яваплык пан асырап, олардан бай тоьл алып, планларын артыгы ман толтырып, тек алды сырада болып келген. Кайратлы, куллыксуьер койшы 1966-ншы йылларда 100 ана коьйдан 117 коьзылар алып, мактавлы койшылардынъ бириси болган. Койшыдынъ аязлы кыста, исси шилле язда кыйыны эли мен билинмей калмады. Яваплы иси уьшин койшыга баалы савга тапшырылган. Дагестаннынъ ат казанган малшысы, 3-нши кере сайланган райсоветининъ депутаты Асай Тохтарбий увьлынынъ суьврети республика эм районьнынъ Сый тактала-рында коьп кере орын тапкан. Ис ветераны «Социалисттик базласу-вынынъ енъуьвшиси» деген белгиси мен бир неше кере савгаланган. Мал суьйген, сулыплы койшы, производство алдышысы коьп кере ВДНХ -дынъ катнасуьшысы, СССР ВДНХ-дынъ 3 алтын, 2 куьмис эм 6 ез медальерининъ иеси болган. 1971-нши эм 1976-ншы йылларьнда Ленин атындагы орденлери мен эм сондай баска савгаларьна, коьплеген Сый грамоталарьна тийисли этилген.

Ол тек малшылык пан каьршегуьвде сыйлы аьрекетши болып

калмай, оьз аьелин суьйген аьел басы, ети аььетин тербиялап, олардынъ аьр кайсысына билим берген ата да болады. Буьгуьнлерде олардынъ аьр бириси аталарьнынъ коьрсеткен йолын коьрим этип, сайлаган ислерине алаллыгын саклап келедилер.

Буьгуьнлерде сыйлы ис ветеранынынъ атын А-Невская станицасынынъ бир орамы юритеди. Асай Тохтарбий увьлынынъ уьйинде мемориаллык тактасы да илинген. Онынъ аты авыл тарихинде сыйлы орынды тутады.

Асай Тохтарбий увьлынынъ производстводы оьрлендируьвде бай сулыбы, малшылык пан каьршегуьв исинде коьрсеткен йигитлиги, коьримли ис йолы онынъ ердеслерининъ, халкьнынъ, элининъ эсинде дайым уьлги, эстелик болып сакланар.

Г. НУРДИНОВА.

Суьврете: Асай Шуганпов.

УЪНДИРИКТЕ ЯНЪЫ КИТАП

Коьнъилге якьын сыдыралары

Аьруьв белгили, зейинли энъгимелер, терен ойлы ятлавлар оьзлерининъ сабарли куьшлери мен аьдемнинъ коьнъилин коьтередилер, соны ман аьдемнинъ оьмирин уза-йтадылар. Солай болганда, эш те, урсыс-талас, соьгинуьв соьзлер аьдемнинъ яшавын кыскарта боларлар. Айта-таганым, мене янъыларда, бир абдал-алсуьвдыр басшы ман расып соьйлескенде, шырышым буьылды, яным шаншыды. Сондай аьсерлерде мен уьйиме келип, телевизорды, интернетти соьндирип, яхшы, яныма парахат эндиристаган китапти оқымага авас боламан.

Соьз уьшин, мене сондай китаплердинъ бириси колымда. Онынъ авторы – Куруптурсун Мамбетов. Ол ногай эм орыс тиллеринде язады. Колымдагы янъы китап орысша язылган – «Четки лет перебирая» деп аталады. Бир неше соьз автордынъ акьнда: Утештинъ улы Куруптурсун Шешен Республикадагы Каршыга авьлында тувьп -оьскен. Мектебти етимисли кутылып, К.Мамбетов Дагестаннынъ бас каласы Махачкаладагы институтта оқып, йогары билимининъ шаатлама кагытын алган. Аьли ол Ставрополь крайынъ Нефтекум районьндагы Коясыл авьлында яшайды. Бу куьнлерде Куруптурсун Мамбетов Россиядынъ Язуьшылар соьзынынъ эм Росси-

ядынъ Журналистлер соьзынынъ агзалары болады. Зейинли шаир, белгили журналист – онавдан артык китаплердинъ авторы. Бир неше йыллардынъ узагында ол «Степные вести» деген газетадынъ редакторы болган. Оннан сонъ айтып озгым келеди, К.Мамбетов ногайшадан орысшага коьшируьв мен де каьрлейди. Соьз уьшин, ол Анварбек Култаевтинъ бир неше ятлавын, белгили йыршымыз Асият Кумратова акьнда кара соьз бен язылган асарын ногайшадан орысшага коьширген. Куруптурсуннынъ кызыксынувлары коьп: ол оьзининъ ятлавларьна анълар язады, баянда ойнайды, домбыра шертеди, каьртке согуьв ман каьрлейди, интернетте «кезинмеге» де авас.

Кенем де, меннен «Утештинъ улы Куруптурсун Мамбетов ким?» деп сорасалар, мен

кыскаша, «Ол – шаир», – дер эдим. Шаирликтинъ тоьгерек моьрин онынъ манълайына Кудай оьзи язган, деп те косар эдим. Куруптурсун оьзининъ ятлавларьнда, доьртликлеринде яшайды: тыныс алады, сейирсинеди, суьйинеди, куьрсинеди, мыдах болады. Соьз уьшин, суьйим акьнда язганын оқыганда, бизге аьруьв анъламлы болады, сыдыраларды язган шакларьнда шаир кимди, не затты, не уьшин эм кайтип суьйгени акьнда. Сосы кыска макаламнынъ сонъьнда, К. Мамбетовтынъ янъы китабиннен сыдыраларды келтиргим келеди:

Коли можете,
то обрадуйте

Добрым словом,
доброй вестью,

Позвоните или
напишите,

Что друзья мы,
что мы вместе.

Эм мене кайдай рубай:
О чем в ночи
таинственно молчишь?

Не разгадать
секрет твоей души.

Прекрасна ты,
преlestна и мила,

Мой персик зрелый,
сладкий мой мишмиш.

Мишмиш – абрикосы
(арабск.)

Янъы уьстинликлерди
сагынамыз сага, Куруптурсун!
СОЛТАХАН АДЖИКОВ.

Суьврете: шаирдинъ янъы шыккан китаби.

УЪСТИНЛИК

Сынавларды йогары белгилерге бердилер

ЕГЭ – 2017 республикалык кампаниясынынъ сынавлардан юз баллар алганларга деп Дагестаннынъ Илми эм билимлендируьв бойынша министерствосы социаллык тармакларьнда «Алтын яслары» деген рубрикасын ашты.

Дагестаннынъ окуьшыларын билимде уьстинликлерге коьнъиллендируьв мырад пан instagram-нынъ ведомстволарьнынъ официаллык бетинде акция озгарады.

– Сизди, окуьшылар, ийги оқымага эм янъы етимислерге коьнъиллендируьв уьшин ийгиден-ийги, энъ акыллы, талаплы, билимли, етимисли, шалыскыр эм бек оьктем-

сийтаган окуьшылардынъ биз «Алтын яслар» деген окуьшыларга каратып белгилейди министерство.

Рубрикадынъ биринши геройы Махачкаладынъ 5-нши номерли лицейининъ окуьшысы Каримат Асадулаева болды. Кыз школады алтын медалине тамамлаган, баска болып ЕГЭ-ди орыс тилинен 100, биология эм химиядан 88 эм 86 балл алган.

ЕГЭ-де етискен уьстинлиги онынъ кайратлы исининъ тамамы болатаганы акьнда рубрикада онынъ соьзлери келтириледи. – Сынавларга мен 10-ншы классларда аьзирленип басладым. Элбетте, йолдасларым ман аз катнастым, баьри заманымды да окуьва багысладым. Ама 100 балл алганымды коьргенде, мен босына ислемен-

нимди анъладым. Эндиги мен Санкт-Петербургтынъ медициналык институтна туьсип болагыма шекленмеймен. Врач кесписи мага дайым да энъ де суьйикли кеспилерден эди. Бу йыл мен етимиске етер уьшин, оьз куьшинъе сенмеге керек экенин ашык анъладым, – деп боьлиседи кыз сол рубрикада.

2017-нши йыл Дагестанда ЕГЭ-ден йогары балл алган 15 выпускниклерининъ атлары коьрсетилген. Баска болып, бир окуьшы эки экзамен бойынша йогары балл алган. Солай болып, республика бойынша 100 балл алганлардынъ саны 16 болады. 2016-ншы йылда олардынъ саны 12 эди.

ХАЛКЛАР АРА АВИАСАЛОНЫ

«КЭМЗ» янъы самолет шыгараяк

Янъыларда Подмосковьдеги Жуковскийде Дагестан Аькимбасы Рамазан Абдулатипов XIII Халклар ара МАКС-2017 авиационлык-космос салонынынъ ашылувында катнаскан эм авиация выставкасын карап шыккан.

Форумда согыс-коршаланув маънелиги болган продукциясынынъ 700-ге ювык экспонатлары коърсетилген. Выставкага оъз продукциясын 650-ден артык россия эм шет эллер компаниялары шыгардылар. Выставкада 36 эллерден 180-ге ювык шет эллер корпорациялары эм компаниялары ортакшылык эттилер.

Форум катнасувышлары алдында шыгып сойлеген Россия Федерациясынынъ Президенти Владимир Путин авиацияды оърлентуув эм космостынъ кенълигин кулланув россия ямагатын аър дайым да кызыксындырып келгенин белгиледи. «Ол бизим ортак маданиятымыздынъ айырым кесеги, аталык космонавтика ман авиаурылысы – ол бизим ортак миллет оьктемлигимиз. Тап сойтип биз Королевтай, Поликарповтай, Сухойдай, Туполевтай, Ильюшиндей атаклы конструкторларымыздынъ уллы етимислери мен тийисли кепте оьктемсиймиз. Бизим буьгуьнги борышымыз – олардынъ калдырган аьдетлерин оърлентуув», – деди Россия Президенти.

Бу Халклар ара авиасалонында Кизлярдагы электромеханика заводы (КЭМЗ концерни) МАИ 411 янъы доьрт орынлы еп-енъил самолетынынъ сериялык уьлгисин коърсетти.

Еп-енъил МАИ 411 самолеты – ол CS-23 европалык эм FAR-23 американ самолетларынынъ аналогы болады. Ол авиационлык алюминийден этилинген, самолеттынъ кыры – еп-енъил композитивли материалдан. Шет эллердеги енъил авиатехникасын проектлев эм кулланув анализи самолетка косымша талаплавларды белгилемеге амал бередит. Ол зат бизим элимизде айлак та бек керекли эм шет эллерде де тийисли куьндеслик тувдырар. Заводтынъ планына коьре сондай уьш самолет шыгарылаят. Проект уьстинде предприятиединъ 18 специалистлери куллык этдилер. Дагестаннан баска бир «Волна» деп аталган АО ДНИИ предприятияси форумда ушув аппаратларына керекли радиоэлектронлы аппаратурасын коьрсетти.

Республика етекшиси Рамазан Абдулатипов эм Сырт-Кавказ федераллык округындагы Россия Президентининъ толы ыхтыярлы ваькили Олег Белавенцев КЭМЗ стендынъ доьрсетилген янъы самолеттынъ уьлгисин карап шыктылар эм предприятие етекшилери мен хабарладылар. Хабарласувдынъ барысында производводы кенъейтуув амаллары ойласылган. Оннан баскалай выставкада Россия Баьтири, летчик-

сынавышы, «Авиация» россиялык корпорация президенти, МАКС авиасалонынынъ сыйлы президенти Магомед Толбоев пен йолыгыс оьткерилди.

Рамазан Абдулатипов МАКС-2017 авиакосмос салонында пилотаж туьркимлерининъ ушувлары артыннан карады.

«КЭМЗ» – Дагестанда энъ де ийги кепте оьрленип турган предприятиелердинъ бириси, дагестан промышленностининъ оьктемлиги. Предприятиеди оьрлентуувде КЭМЗ концернинъ генеральный директоры Ибрагим Ахматов уйкен куллык юритеди. Бу йолгы выставкада бизим завод МАИ 411 янъы доьрт орынлы еп-енъил самолеттынъ серийный уьлгисин коьрсетти. СКФО-дагы Россия Президентининъ толы ыхтыярлы ваькили Олег Белавенцев коьрсетилген модификациядынъ ушув-тактикалык сапатларына йогары белгисин берди. Ол солай ок модернизация этуьвге ымлай берип, заводтынъ етекшилерин бу модельди шыгарувга онълады.

Завод басшылары самолетлардынъ бир неше вариантларын шыгарувды ойласадылар. Бу продукциядынъ келеектегиси уйкен болаягына сенемен. Россияда бу самолетларга тенъ болганлары йок. Соьзсиз де, онынъ ийги келеектегиси бар. Биз самолет авиарыногында тийисли орынды алув уьшин колымыздан келген баьри затымызды да этермиз», – деп айырым кепте белгилеген Рамазан Абдулатипов.

Республика етекшиси солай ок шаралар оьткеруув эсабында РСК «МиГ», «ОДК-Климов» эм «КЭМЗ» арасында производствольк-техникалык катнасувлар бойынша Уьш яклы келисуьвге кол басылганын билдирди. Бу документке коьре, мукаят та тар байланыс катнасувы эм янъы самолетларды аьзирлевде предприятиелердинъ белсенли ортакшылык этуьви беркитилген.

Сувьретте: завод исшилери янъы самолеттынъ алатларын йьнов уьстинде.

РАЙОН ОРТАЛЫГЫНДА

Сувга аькетип, сувгармай...

Сув! Сенинъ даьминъ де, туьсинъ де, ийисинъ де йок. Сени кайдай экенинъди де билмей, сени мен рахатлык табамыз. Сен яшав уьшин керекли тувыл, сен оьзинъ – яшав! Сен бизди суьйнишке толтырасынъ, сол суьйништи бир сезим мен анълатып болмаймыз. Сен – энъ де уллы байлык бу дуьняда! Соьйтип айтады Сувга Антуан де сент-Экзюпери.

Сувсыз аьдем яшап болмаиды, боьтен де аьлиги шилле айларда, сув йок болып калса, баьримиз де аьлсизленип каламыз. Сол зат баьримизге де уйкен маьселе.

Сол маьселе мен ызгы заманда айлак коьп аьдемлер расадылар. Уьйдеги кранлардан сув келмегенге яй заманда уьйренип те каладылар, ама кырдан сув келмесе, шешекейлер де курыйды, тоьгерек як та янып калады. Бу иссиликте сув ишпеге, савытсавранды ювмага, шомылмага амаллар табалмасанъ, уьшнынъ айтсак, кимге «урунаягын» билмейсинъ. Тапкан савытты алып, каьрип болып бу иссиде, сув бар уьйлерге барып, сув толтырып, уьйге аькетесинъ, онынъ да не татувы болсын, бир эки савыт ювсанъ яде кир шайкасанъ, битип калады. Балаларды да ювындырып болмайсынъ керекли кепте.

Аьлиги заман сув ман байланыслы болып туьзилип тур-

ган аьллери бойынша мен «село Терекли-Мектеб» СП МО администратциясынынъ ер байланыслар бойынша специалисти Солтан-Ахмет Байманбет увылы Заретов пан соьйледим.

– Терекли-Мектеб бойынша 26 скважиналар бар, олардынъ коьбиси эскирген, Капель-городский атындагы артезианга юз йылдан арткан. Солардынъ ишинде 4 артезианнан парктынъ тереклери сувгарылады. УОС казган скважиналар кулланылмайды. Оькинишке, сув келмейтаган маьселе бар, мен ойлайман, сол затка биз эс бермеге керекпиз. Болса да биз оьзимиздинъ куьшимиз бен бу маьселеди шешпеге куьшимиз йок, халктан акша йьйнап турмага да болмаймыз. Бир эки скважиналарды тазаламага керек деп ойлайман, сол заман белгиленер эди, не себептен сув келмейди. Амаллар болса, маьселеди шешермиз деп сенемиз, – деп айтады ол.

Сувсыз баьри зат та оьледит, аьдем яшав бойынша сув ман катысып келеди, оны аска, ишпеге кулланады, бу дуьняда сувдан баалы зат йок. Ассыз аьдем яшап болады, сувсыз 8 куьн де яшап болмайды.

Сувга аькетип, сувгармай аькелер деген соьз бар ногойда. Сондай аьлге биз де келмеге турумыз.

Г. БЕКМУРАТОВА.

РЕСПУБЛИКА БОЙЫНША

Онъ аслык йьйналган

Быйыл Дагестан Республикасынынъ хозяйстволарында бир гектардан 25,5 центнер бийдай алынган эм соьйтип баьриси 197, 5 тонна бийдай йьйналган. Былтыр 187 тонна бийдай йьйналган эди. Бийдай йьйнав республикамыздынъ 41 районында оьтти, баьриси 77, 4 мынъ гектардан аслык йьйналды. Энъ де коьп аслык Хасавюрт

(43 мынъ тонна), Карабудахкент (27, 6 мынъ тонна), Кизляр (18 мынъ тонна) районларыннан йьйналган.

2017-нши йылдынъ ишинде 87 мынъ гектардан 200 мынъ тонна бийдай йьйналмага ниетленеди.

ДР Минсельхозпрод пресс-службасы

«УСТАЛАР КАЛАСЫ»

Махачкалада аллея ашылды

Махачкалада Дагестаннынъ Аькимбасы Рамазан Абдулатиповтынъ катнасувы ман «Усталар каласы» деп аталган этнокультуралык туристлик майдан шатлыклы аьлде ашылды.

Рамазан Абдулатиповтынъ айтувына коьре, буьгуьнлерде бас каламыз коьз алдында туьрленеди. «Яшавшыларды таза сув ман канагатлав бойынша уйкен куллык юритиледи. Йыл узагында трубалар ярастырылды, Октябрь революция атлы татавыл тазаланды. Махачкалалылар краннынъ астыннан ишкендей таза сув ман канагатланаяклар. Солай ок Москва каладынъ мэриясы ман бирге 60 орамларды эм сол шаклы каралдыларды ярастырув программасы яшавга шыгарылады. Ама этилеек куллыклар оннан да коьп», – деди регион етекшиси.

Солай ок ДР Аькимбасы билдиргенлей, Махачкаладынъ мэриясы кайтадан туьзилип турган орамларда баьри де коммуналлык хозяйстволарды ярастыраяк. «Усталар каласынъ» туьзуьв акында ой коьпте тувган эди, ама сол мырадты яшавга шыгармага тек янъыларда амал болды. Соны яшавга шыгарувда хыйлы куллыкты Туризм эм халк оьнер промышлар бойынша министерство этти.

«Культурады оьрлендируьв аркасында биз коьп затка етистик. Культура баска тармаклардынъ да оьсуьви мен байланыслы экенин мен коьпте анълаганман. Культура кайдай болса, экономика да сондай, халкты аьжетсизлевдинъ дережеси де солай. Тарихли эстеликлер санына коьре Дагестан Россияда уьшинши орынды алады. Бизде олар 6 мынъ-

нан артык. Солардынъ баьрисин де аьдемлер коьрмеге тийислилер. Биз Кавказда энъ де ийги тарих – уьлке танув музей салув бойынша куллыклар эттик. Элде биринши болып Поэзия театры ашылган. Баьри де махачкалалылар эм бас каладынъ конаклары байлыкларымызды коьрмеге кереклер. Биз оьзимиздинъ халкымыз бан оьктемсимеге эм бир-биримизди коьтергишлемеге керекпиз», – деди Дагестаннынъ Аькимбасы.

Дагестаннынъ Аькимбасынынъ айтувына коьре, этнокультуралык парктай халк тыншаятаган ерлер бас каламыздынъ баьри де районларында болмага тийисли.

Сойтип, ДР Аькимбасы «Усталар каласы» деген проектти яшавга шыгарувда катнасканларга разылык билдирди.

«МАШУК–2017»

Яслардынъ яшавын кызыклы этип

Пятигорск каласында Сырт Кавказ бойынша «Машук-2017» деген яслар форумы аьрекет этип баслайды. Форум 8-нши кере озгарылады. Эм бу йыл форумда катнаспага суьйгенлерден 5 мынъ аьризелер туьскенлер. Олардынъ арасынан ийги дегенлери алынганлар, – деп белгилейди уйгынлав комитети.

Форумга деп Сырт Кавказ федераллык округыннан, баска болып Россиядынъ баска регионларыннан, ювык эм алыс шет элдериннен яс аьдемлер ортакшылык этпеге келдилер.

«Машук-2017» форумы 5

августтан 19 августка дейим озгарылаак. Форумнынъ шатлыклы ашылувы 6-ншы августта оьтти. Савлайы «Машук-2017» форумында 30 билимлендируьв эм 20 альтернативли майданлары уйгынланган эдилер. Уйгынлавшылар аьр куьн сайын форум катнасуьшылары ман эки яде уьш сыйлы конаклар ман, айтпага, олимпийский ойынларынынъ енъуьвшилери, политиклер, баска белгиле аьдемлер, Гиннесс рекордлары китабининъ рекордсменлери мен йолыгыслар озгараяклар. Олар «Машук» катнасуьшыларына оьз етимислерининъ

тарихи акында хабарлаяклар, мастер-класслар озгараяклар.

Бу йыл ишинде грантлар оьлшеми коллективлик проектлер уьшин 300 мынънан алып 2,5 миллион маьнет болаяк. 8-нши «Машук» форумыннынъ янъы киргистуьвлери – проектлер ярмаркалары болады. Онда алдынгы йыллар ишинде грант алуьшылардынъ проектлери каралааклар. Форумнынъ аьр бир катнасуьшысы оьз алдына энъ маьнели болган тренинглер эм мастер-класслар темаларын сайлааклар. Форумнынъ биринши кезегининъ ашылувына «Градусы» куьби, экинши кезегине «Бурито» куьби шакрылганлар. Музыкантларды форум катнасуьшылары оьзлери сайлаганлар. «Машук» форумында маданиятлык программасы бойынша аьдетинше Сырт Кавказ федераллык округыннынъ регионлар куьни, оннан сонъ Ставрополь крайынынъ куьни озгарылааклар. Форум майданларында «Кавказ тавысы» эм «Машукта биювлери» деген ярыслары оьтееклер, баска болып «Машук-2017» деген мистер эм миссис сайлааклар.

«ЕВРАЗИЯ ТАВЫСЫ – 2017»

Енъуьвшилер белгиленди

Дагестанда «Каспий» снаторий негизинде «Евразия тавысы - 2017» деген Савлайроссиялык миллет тилинде соьйлейтаган телерадиокомпаниялардынъ фестивали басланды. Телефестиваль энъ де белсен деген журналистлерди йыйнады. Ызгы айлардынъ ишинде комиссия ийги деген куллыкларды айырды. Финал кесегине 300 куллыклар шыктылар. Енъуьвшилерди Россиядынъ туьрли муьйислериннен шакрылган экспертлер айырдылар. Тамамлар

фестиваль басланган сонъ уьш куьннен белгили болды.

Дагестаннынъ Аькимбасы атыннан республикадынъ конакларына эм фестивалди уйгынлавшыларга Дагестан Оькиметининъ Председателининъ биринши орынбасары Анатолий Карибов шыгып соьйледди.

Солай ок ДР Халк Йыйынынъ Председатели Хизри Шихсаидов атыннан хошлав адреси спикердинъ орынбасары Елена Ельникова окыды.

Черкесск каласынынъ яшавшысы

Аскер Тахирович Абдуразаковка

Карахай-Шеркеш Республикасынынъ

Иш ислер министрствосында полковник дережесин

алуьвы ман

*Кокте юзип йылтыраган,
Савле берген юлдыздай,
Наьсип болсын уьйинъде
Кокьил оьрге ушкандай.
Узак оьмир, ден савлык,
Яшавынъ сенинъ мол болсын!
Биз йораган йоравлар
Куваныш пан онъ толсын!*

Кутлавшылар: бажасы Алибек, кайнанасы Юмаш Акманбетовна, кайнбийкеси Альфира.

ХАБАРИАСУВ

Пайдалы маслагатлары ман боьлистилелер

Бу йылдынъ 18-нши июль айында ясуькен гражданлардынъ эм сакатлардынъ куьндизги ял алуьв боьлигининъ инструкторы М.Саитова ман социаллык буйымын алуьшыларга деп «Ден савлыктынъ техникасы» деген темага хабарласув озгарылды. Сол куьн социаллык ягыннан буйым алуьшылар ден савлыкын ийгилендируьв бойынша мундай коьп маслагатлар ман таныстылар.

Белгиле Гиппократ аьдемлердинъ ден савлыкын саклав мырад пан медицинадынъ бек маьнели амалы деп санап, физкультура ман кызыксынмага маслагат берген.

Гимнастика, физический упражненииелер, юруьв, ден савлыкты, толы эм завькылы яшавды, ис аьрекетликти сакламага суьйген аьр кайсы аьдемнинъ куьндегилик яшавына берк кирмеге тийисли. Физический аьрекет этуьв нервлик, эндокринлик, юрек-тамыр, тыныс алуьв эм деннинъ баска тармакларынынъ аьрекетин ислетип

баслайды. Аьдем физический упражненииелерин эткен сайын, ден савлыкын яшав кайратлыгына толтырады, деннинъ баьри тармакларынынъ да аьрекетине демевлик береди. Аз коьзгалув ясуькенлерди юрек-тамыр тармакларынынъ авыруьвларына, айтпага, атеросклерозга, гипертонияга, инфаркт миокардасына аькелмеге болады.

Заман-заманы ман спорт пан кызыксынув юректи кан ман канагатлап келеди, каннынъ койы болувын, тамырларда тромблардынъ кепленуьвин тоьменлетеди. Белсенли коьзгалув орталык нервлик тармагынынъ аьлин ийгилендиреди. Куллык этуьвде коьзгалув нервлик орталыгынынъ аьрекетин коьтериледи. Аьдем оьзин ийги этип сезеди, коьнъили коьтериледи, кеш арыйды.

Ийги аслар ашамага тийисли, айтпага, кувьрылган, копченый, тузлы асларды, уннан асларды аз ашамага керек. Коьп емислер, ясылшалар ашамага, таза сувды ишпеге керек. Ятуьв-

дынъ эм ашавдынъ оьз заманлары болмага керек. Заман-заманы ман физический упражненииелерин этпеге керек. Аьдемнинъ дени уьшин коьзгалув – бек маьнели. Бир йорыктан ок спорт бойынша рекордларына етиспеге деп ымтылманъыз. Заман-заманы ман юринъыз. Яде юристинъ янъы кеби – скандинавлык юриси бек пайдалы. Деннинъ аьли оннан ийгиленеди. Куьш коьсылады. Ясуькен аьдемде белсенлик тувады. Куллык этуьви, кан оьлшеми ийгиленеди. Ол зат юрек авыруьвларынынъ алдын шалады.

Гимнастика, физкультура толы эм суьйинишли яшавды, ден савлыкты, аьрекетликти сакламага суьйген аьр кимининъ яшавына берк кирмеге тийисли деп тамамлады социаллык ягыннан буйымын алуьшылар ман оьз хабарласуьвн ясуькен гражданлардынъ эм сакатлардынъ куьндизги ял алуьв боьлигининъ инструкторы М.Саитова.

БИЛСЕНЪИЗ, КЕРЕКЛИ

Хадислерде айтылады

* Ата-ана балага бермеге бола- болмас.
таган энъ кыйматлы зат – тербия.

* Коьп хабтелер аьдемнинъ куьншилик яхшы ислерди коьп соьйлегениннен боладылар. куьрган агашты ялаган от ялыны кимик йок этеди.

* Билим алмага аьр дайым хаст этинъиз, неге десе билим алган аьдем Алладан ийменеди. * Дурысында да, Алла-таала юмсак юрекли эм яхшылыклар этетаган аьдемди суьеди.

* Аманатка берилген затты кайтармаган кисидинъ ийманы **Баспага А.Култаев аьзирле- ген.**

Билдируьв

Кизляр медициналык училищеси мен 1988-нши йыл 7-нши июльде Кайтархан Касаевна Сатыровадынъ атына берилген ЛТ 490312 номерли диплом куьшиннен тайган деп эсапланады.

КПРФ Ногай район комитети Мавлетдийин Сейпувович Бекбулатовка суьйикли **анасынынъ** дуньядан таювы ман байланыста кайгыруьвн билдиреди, онынъ аьелине эм кардаш-туьвганларына бассавлык йорайды.

«ШОЛЪ ТАВЫСЫ»
(ГОЛОС СТЕПИ)

+6

ТОКТАСТЫРУВШЫ:
Дагестан Республикасынынъ Баспа эм информация министрствосы.
Бас редактор
КОЖАЕВА Э.Ю.

Дагестан Республикасы бойынша Байланыс информациялык технологиялар эм коьлем коммуникациялар тармагында тергев салув бойынша Федераллык служба управленисинде регистрацянланган.

Регистрациялык номери ПИ №ТУ 05-00359 (12 декабрь 2016 й.)

Колязбаларга рецензия берилмейди. Олар кери ызына кайтарылмайдылар. Авторлар ой токтаслары редакциядыкы ман келиспесе боладылар. Авторлар язылмалары уьшин явапдылар. ДР-нынъ Баспа эм коьлемлик коммуникациялар бойынша комитети.

Баспалавга кол басылуьв заманы – 17 саватте. Баспалавга кол басылган – 16 саватте.

Адрес редакции и издателя:
368850, Республика Дагестан, Ногайский район, с.Терекли-Мектеб, ул.К.Маркса, 49
Газета «Голос степи».
Электронный адрес: sholtavisi@mail.ru

Официальный сайт газеты (www.golos-stepi.ru)

Телефоны:
Общий отдел – 21-4-71
Индекс – 51365

Газета выходит 52 раза в году.
Тираж – 3000 экз.
Цена – 5 рублей.
Реклама и объявления публикуются по договорным ценам.

Газета отпечатана в типографии ГАУ РД «ИД «Дагестан» по адресу:
367018, ДР, г.Махачкала, Проспект Петра 1, 61.